

EUDYNAMICKÁ BILANČNÁ TEÓRIA A ZACHOVANIE MAJETKOVEJ PODSTATY

Eudynamic balance sheet theory and capital maintenance

Renáta Feketeová

Neustále sa meniace normy upravujúce účtovníctvo v SR aj vo svete, so zreteľom na celosvetovú globalizáciu hospodárstva, evokujú potrebu zjednotenia pohľadu na teoretické východiská účtovníctva.

K základným teoretickým východiskám, ktoré rozoberajú význam bilancie a jej vypovedaciu schopnosť patria bilančné teórie. Ich vznik sa viaže na dobu po prvej svetovej vojne. Vtedy došlo v štátoch západnej Európy k prudkým inflačným zmenám a hodnota meny sa stala neistá. Teórie, ktoré v tom období vznikali, mali za úlohu nájsť riešenie pre správne vykazovanie majetku a zisťovanie výsledku hospodárenia predovšetkým na úrovni podniku.

Spoločným znakom bilančných teórií je, že berú výrobné vzťahy a ich premietnutie v podnikovo-hospodárskej praxi ako prirodzené a nemenné. V dôsledku toho neskúmajú ekonomickú podstatu účtovných prípadov, ale zameriavajú sa na to, ako oceňovať tak, aby napravili dôsledky spojené s pohybom cien a cenovej hladiny od okamihu obstarania majetku do dňa zostavenia bilancie, ktoré by mohli zapríčiniť znižovanie majetkovej podstaty podniku. Bilančné teórie, ako súčasť teórie účtovníctva, dávajú odpoveď na otázku aká má byť funkcia bilancie. Statický aspekt - bilancia má slúžiť na poskytnutie informácii o stave majetku k určitému dátumu. Dynamický aspekt - bilancia má byť nástrojom na zistenie výsledku hospodárenia. Niektorí predstavitelia zastávajú názor, tento názor je preferovaný aj v súčasnosti, že bilancia môže plniť do určitej miery obe úlohy súčasne.

Základnou funkciou účtovníctva, najmä bilancii, je poskytovať informácie o majetkovej a finančnej situácii podniku, a súčasne aj o výsledku hospodárenia. Na to, aby mohlo účtovníctvo plniť túto funkciu, je potrebné poznať a vyjadriť stav a pohyb majetku, záväzkov, vlastného imania, ako aj nákladov, výnosov a výsledku hospodárenia v peňažných jednotkách, t.j. je nevyhnutné ich oceniť.

V súčasnosti stále viac vystupuje do popredia otázka zachovania podnikovej výkonnosti, pričom sa vychádza z nasledujúcich skutočností:

- ak sa má na konci každého obdobia uchovať aspoň rovnaké „bohatstvo“ (kapitál, majetok), ktoré existovalo na začiatku daného obdobia, nemalo by sa rozdeliť, príp. spotrebovať viac než je zárobok, príjem alebo zisk dosiahnutý v tomto období,
- ak sa uvedená zásada nerešpektuje a dosiahnutý zárobok, príjem alebo zisk sa rozdelí bez ohľadu na zachovanie kapitálu, dochádza k erózii majetkovej podstaty účtovnej jednotky,
- ak sa vzhľadom na zachovanie kapitálu rozdelí, či spotrebuje menej ako je v danom období dosiahnutý zárobok, príjem alebo zisk, dochádza k rastu majetkovej podstaty (bohatstva) účtovnej jednotky.

Bilančné teórie rozlišujeme podľa rozdielnej koncepcie zachovania podnikovej výkonnosti :

1. *bilančné teórie so zachovaním kapitálu (majetkovej podstaty podniku)* – statická bilančná teória, dynamická bilančná teória, nominalistická bilančná teória;
2. *bilančné teórie so zachovaním majetkovej substancie podniku* – eudynamická bilančná teória, organická bilančná teória, novšia bilančná teória so zachovaním substancie;

3. *bilančné teórie so zachovaním výnosu podniku* - kapitálovo teoretické bilančné teórie, novšia bilančná teória bilancie hodnoty výnosu (súčasná hodnota budúcich výnosov)

Ponímanie majetkovej podstaty v účtovníctve:

Finančné (peňažné) ponímanie majetkovej podstaty. Majetková podstata tu zahŕňa, ako pôvodne investované zdroje vo forme základného imania, tak aj ďalšie zložky vlastného imania, ktoré boli v priebehu činnosti podniku akumulované k udržaniu potrebnej výnosnosti. Toto chápanie prevláda v účtovníctve súčasnosti v SR aj v medzinárodnom meradle.

Hmotné (fyzické) ponímanie majetkovej podstaty. Vymedzuje sa ako produkčná schopnosť podniku a je vyjadrovaná a meraná pomocou vhodných meracích jednotiek (napr. počtom vyrobených jednotiek). Toto ponímanie je však vysvetľované rôzne, čo sa prejavuje i v rôznych spôsoboch merania produkčnej schopnosti podniku.

Majetkovú podstatu možno vymedziť a zisťovať pomocou dvoch súhrnných veličín zisťovaných v účtovníctve:

1. *vlastného imania podniku* ako rozdielu medzi celkovými aktívami a záväzkami, resp. celkovým majetkom a záväzkami; vlastné imanie predstavuje vlastné finančné zdroje podniku a ako také je v zásade vhodnejšie pre zisťovanie majetkovej podstaty podniku v jej finančnom či peňažnom ponímaní;
2. *čistých aktív podniku*, čo má však relatívne odlišný obsah, ktorý vyplýva z bilančného princípu uplatňovaného v účtovníctve. Kategória čistých aktív podniku je naopak nutným východiskom a meradlom pre zisťovanie úrovne majetkovej podstaty podniku v hmotnom ponímaní majetkovej podstaty.

V účtovníctve – teórii aj praxi - sa stretávame s rôznym ponímaním uchovania majetkovej podstaty podniku, ktoré sú spájané s určitými princípmi oceňovania aktív a záväzkov a s určitými princípmi zisťovania výsledku hospodárenia.

V Eudynamickej bilančnej teórii smeruje hlavná myšlienka k zachovaniu pôvodnej sily majetku (konceptia zachovania podnikovej výkonnosti, hmotné poňatie majetkovej podstaty). Preto považuje za dôležité nielen účtovanie v peňažných jednotkách, ale aj evidenciu v naturálnych jednotkách. Týmto dvojitým spôsobom evidencie jednotlivých zložiek majetku chce zabezpečiť zachovanie majetkovej substancie podniku tak v nominálnom ako aj v naturálnom vyjadrení (teda zachovanie majetkovej podstaty).

Hlavným predstaviteľom tejto bilančnej teórie je prof. H. Sommerfeld, ktorý pri vypracovávaní teórie vychádzal z dynamického poňatia bilancie s orientáciou na podmienky konjunktúry. Zastával názor, že podnik musí rásť v súlade s rastom celkového hospodárstva. Iba vtedy je schopný konkurenčného boja.

Hlavná funkcia bilancie je, podobne ako u dynamickej bilančnej teórie, zistenie výsledku hospodárenia s tým rozdielom, že na podnik je tu pozerané ako na dynamicky sa rozvíjajúci mechanizmus so snahou stať sa väčším a hospodársky silnejším nielen vo svoj prospech, ale v prospech celkového hospodárstva krajiny v ktorej pôsobí.

V snahe zachovať prevádzkový potenciál dbá eudynamická teória na to, aby sa ani konjunkturálne¹ ani nerealizované zisky nevykazovali a nevyplácali. Pričom nerealizovaný zisk nikdy nepovažuje za zisk, zatiaľ čo nerealizovanú stratu považuje za stratu a vykáže ju v súlade so zásadou opatrnosti.

Eudynamická bilančná teória vyžaduje najprísnejšiu opatrnosť v bilancovaní. Tá sa prejavuje v spôsobe oceňovania bilančných položiek, kde hlavným kritériom je, aby sa všetky majetkové

¹ Konjunkturálny zisk – chápeme tú časť zisku, ktorá má byť určená na udržanie a rozvoj podniku.

súčasť oceňovali vždy takou cenou, ktorá sa zaň dá dosiahnuť s úplnou istotou v čase, kedy sa zostavuje bilancia. Oceňovaním pri zostavení bilancie sa sledujú súčasne dva ciele:

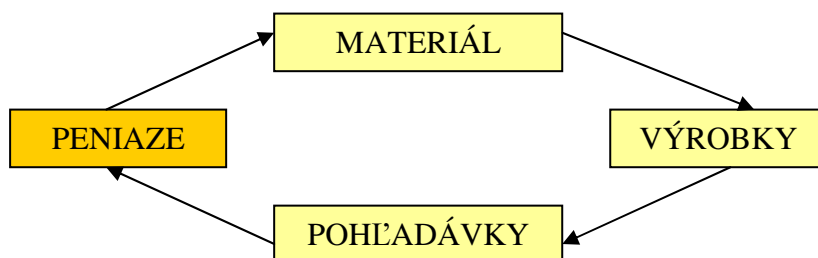
1. správne zistenie výsledku hospodárenia,
2. správne vykázanie stavu majetku podniku.

V tejto teórii sa majetok podniku delí na:

základné statky – ktoré sa procesu toku hodnoty nezúčastňujú - pozemky a iné, ktorých hodnota sa časom ani činnosťou podniku neznižuje a

obratové a prevádzkové statky – ktoré sa toku hodnoty zúčastňujú - odpisovaný dlhodobý majetok (budovy, stroje, zariadenia, software...), ktorý sa premieňa v dlhších časových obdobiach a obežný majetok (materiál, tovar, peniaze v hotovosti, pohľadávky, ...), ktorý sa premieňa v krátkodobých časových horizontoch. Pri nich sa žiada, aby sa oceňovali v hodnote zodpovedajúcej skutočnému zníženiu hodnoty.

. Táto teória vychádza z aplikácie na podmienky výrobného podniku, ktorého činnosť je premietnutá zjednodušene do neustáleho kolobehu majetku :

Kolobeh majetku je ukončený až vtedy, keď je znovu majetok v podobe peňažných prostriedkov alebo ich ekvivalentov. V prípade, že bol kolobeh majetku ukončený, zostavená bilancia by mala vyjadrovať, či sa substancia podniku udržala minimálne na jej pôvodnej veľkosti. Ak v čase zostavenia bilancie ešte kolobeh majetku nie je ukončený, existuje riziko, že koncepcia zachovania podnikovej výkonnosti bude ohrozená. Na to treba brať ohľad pri zostavovaní bilancie.

Aby sa zabezpečila spomínaná koncepcia zachovania podnikovej výkonnosti nominálnym zachovaním substancie, je potrebné podľa tejto teórie urobiť pri zostavení účtovnej závierky na niektorých účtoch ešte potrebné korektúry. Kvôli tomu sú účty majetku rozdelené na peňažné a vecné. Kritériom na toto delenie je väzba podniku na jeho okolie z hľadiska dopadu zmeny kúpnej sily peňažnej jednotky.

K peňažným účtom sa zaraďujú pokladnica, účty v bankách, pohľadávky, zmenky, cenné papiere. Na tieto účty pôsobí pokles cien ako zvýšenie kúpnej sily peňažných prostriedkov a jeho výsledkom je zisk, naopak cenový rast má pri týchto účtoch za následok potenciálnu stratu. Do skupiny vecných účtov sa zaraďujú najmä všetky účty zásob a záväzkov. V tejto skupine účtov spôsobuje rast cien na trhu zisk a pokles cien zase stratu.

Eudynamická teória vyžaduje, aby sa pohľadávky dôsledne diskontovali ku dňu zostavenia bilancie, lebo pri vzostupe cien nebude možné za ne zaobstarat' náhradu potrebnú vo výrobe a v obchode v rovnakom objeme a množstve. V snahe zachovať substanciu podniku sa podľa tejto teórie účtujú aj „kúpy na neskoršie pohľadávky“ nie pri dodávkach ale už pri uzatvorení zmluvy. Objednaný tovar vystupuje ako položka aktív v zmluvnej cene a v pasívach v takej výške, o akú by sa touto transakciou mohlo prísť.

Keďže v aktívach sú položky oceňované historickými cenami (nominálnymi cenami¹, výrobnými cenami, obstarávacími cenami...), musí sa do pasív zaradiť osobitná rezerva v takej výške, ktorá predstavuje neistú sumu uvedenú v aktívach. Týmto opatrením sa zníži zisk a zabráni sa výplate dividend z neistých súm. Tvorba takýchto rezerv v pasívach sa pre jednotlivé aktívne položky robí iba dočasne pre potreby účtovnej uzávierky, aby zostavená bilancia vystihla „skutočnú istotu“ bilančných položiek v prípade, že by došlo k likvidácii k súvahovému dňu.

V bilancii sa môže vykázať len rozdeliteľný zisk, ktorý je vyjadrený ako saldo realizovaného zisku a všetkých realizovaných aj doteraz nerealizovaných (možných) strát, odrážajúcich daný vývoj cien. Nerozdeliteľnú časť zisku (potrebnú k nominálnemu udržaniu kapitálu) je nutné v bilancii uviesť ako tranzitórnu položku predstavujúcu rezervu pomocou zvláštneho účtu – zachovanie substancie (príp. „ohrozenej podstaty“).

Aktíva	EUDYNAMICKÁ BILANCIA		Pasíva
<p><i>Základné statky</i> – pozemky, umelecké diela....</p> <hr/> <p><i>Obratové a prevádzkové statky:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • odpisovaný dlhodobý majetok • obežný majetok <ul style="list-style-type: none"> - peňažný - vecný 	<p>Vlastné imanie:</p> <p>·</p> <p>·</p> <div style="background-color: yellow; padding: 2px; text-align: center;">„zachovanie substancie“</div> <div style="background-color: red; color: white; padding: 2px; text-align: center;">rozdeliteľný zisk</div>	<div style="background-color: orange; padding: 5px; text-align: center;">Nominálny zisk</div>	<p>Cudzie zdroje - záväzky</p>

Rozdeliteľným ziskom vyjadreným v eudynamickej bilancii je len to, čo zostane po zachovaní nominálneho kapitálu, zachovaní vecnej substancie a zvýšení výkonového potenciálu podniku zodpovedajúceho celkovému národohospodárskemu vývoju.

Tento príspevok vznikol ako výstup z riešenia IGPM na EU v Bratislave č. 2317110/06: Analýza informácií z účtovníctva pre potreby hodnotenia úrovne hospodárskych procesov v krajinách EÚ.

Abstrakt

Bilančné teórie špecifikujú funkciu bilancií (tak v širšom ako aj v užšom zmysle). Eudynamická bilančná teória sa zrodila v Nemecku po prvej svetovej vojne. Podľa rozdielnej koncepcie zachovania podnikovej výkonnosti patrí medzi bilančné teórie so zachovaním majetkovej substancie podniku. Ponímanie majetkovej podstaty rozlišujeme finančné a hmotné (zachovanie majetkovej substancie). Základným prvkom tejto teórie je zachovanie podnikovej výkonnosti v nominálnom aj naturálnom vyjadrení.

Kľúčová slova: bilancia, bilančné teórie, eudynamická bilančná teória, zachovanie majetkovej podstaty.

¹ v súčasnosti je to oceňovacia veličina menovitá hodnota

Summary

Balance sheet theories specify function of balance sheets. They are based on the valuation - the material side of accounting. Eudynamic balance sheet has arisen in Germany after the World War I. Historical price, cost of acquisition, has not regularly applied in this theory. The basic element in this theory is maintenance of capacity value of concern.

Key words: balance, balance sheet theories, eudynamic balance sheet theory, capital maintenance.

JEL klasifikácia: M40

Použitá literatúra

- [1] JANHUBA, M.: Základy teorie účetnictví. Praha: VŠE, 2005. ISBN 80-245-0852-4
- [2] KRÁLIČEK, V.: Podstata a význam teorií účtů a bilančních teorií v účetnictví. Bratislava: 1969.
- [3] ŠLOSÁROVÁ, A.: Analýza účtovnej závierky. Bratislava : IURA EDITION, 2006. ISBN 80-8078-070-6

Kontakt

Renáta Feketeová, Ing. et Mgr., Katedra účtovníctva, FHI EU v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava, tel.: +421 2 67 295 777, feketeov@euba.sk